

מראי מקומות - ראש השנה

ל:

א. מאי התקין דרש והתקין

הקשה הפני יהושע, שאם כן מדוע הוא נמנה בפרק זה בין התקנות של רבן יוחנן בן זכאי. וכתב שבארץ ישראל דרש שאסור מן התורה, ועל ידי זה תיקן עוד שיהא אסור גם בחוץ לארץ, ועל זה אמרו דרש והתקין.

ב. פעם אחת נשתהו העדים מלבוא וכו'

כתב הפני יהושע שמדברי רש"י ומלשון המשנה ש'היום קודש ולמחר קודש' מבואר שמדובר בראש השנה. וכתב, שלכאורה תקנה זו שייכת בכל ראש חודש, אולם יש לומר שדוקא בראש השנה תקנו שלא לקבל עדים מן המנחה ולמעלה, לפי שבראש השנה היו צריכין להביא הרבה קרבנות, ובכל ראש חודש לא שייך זה.

ג. ונתקלקלו הלויים בשיר

כתב הפני יהושע בביצה (ה), שאין לתמוה וכי משום קלקול השיר היו דוחין כל המועדות מקביעותן האמיתית, שהרי נראה החודש בזמנו, לפי שגדולה מזו מצינו, שאפילו משום חיבוט הערבה, שאינו אלא מנהג נביאים, דוחים את כל המועדות, כדי שלא יקלע ערבה בשבת, והיינו משום שהמועדים מסורים לבית דין, שכתוב 'אתם ואפילו מזידין'.

ד. ונתקלקלו הלויים בשיר

הקשו התוספות, מדוע היה הקלקול רק בשיר, הרי לא היו יכולים להביא גם קרבן מוסף, כיון שכבר הביאו תמיד של בין הערבים, הרי זה באיסור עשה דהשלמה. ותירצו, שכיון שיכלו לבא לאחר תמיד של בין הערבים, היו יכולים להביא את קרבן המוסף לאחר התמיד, ושאני היכא דלא אפשר.

אולם החתם סופר בביצה (ה) הביא את דברי הרמב"ם (קידוש החודש ג, ה) שלא ידעו האם להקריב קרבנות, וכקושיית התוספות. אולם לכאורה דבריו תמוהים, שהרי בגמרא נאמר בפירוש שטעם התקנה הוא משום שקלקלו הלויים בשיר. וביאר החתם סופר שלהרמב"ם מתחילה הקריבו הקרבנות על תנאי, ויהיו נקבעים למפרע על ידי השיר שיאמרו אחר כך. ובשנה אחת שנתיאשו כבר מביאת העדים ואמרו שיר של חול, על ידי זה נתקלקלו הקרבנות, עיין שם באריכות.

ה. ונתקלקלו הלויים בשיר

בשבט הלוי (א', קכ"ח, ב') הביא קושיית המנחת חינוך (ש"א), מדוע נתקלקלו בשיר, הלא היה להם לסמוך על הרוב שאין אלול מתעבר, ויאמרו השיר של ראש השנה. והשבט הלוי תמה על קושיא זו, שהרי אף אם על פי רוב יהיה ליום זה דין ראש השנה, הרי זהו רק לאחר שבאו העדים ויאמרו בית דין מקודש, אבל כל זמן שלא באו, אף שחוששין שלא לעשות מלאכה, שמא יבואו עדים ויעשה ראש השנה למפרע, מכל מקום אין עושין מעשה על סמך זה, שהרי זה כעשיה למפרע ('מכאן ולהבא למפרע'), ולכך אי אפשר עדיין לעשות מעשה על פי מה שיהא אחר כך.

ו. שלא אמרו שירה כל עיקר

הקשה המקדש דוד (י, ה), שהרי מבואר בערכין (א): שיכולין לומר שירה בנדבה, ואם כן מדוע לא אמרו גם שיר של חול וגם של ראש השנה, והיו מתנים שאחד לחובה ואחד נדבה. ובשלמא להסוברים עיקר שירה בכלי, יש לומר שלא היו יכולים לנגן ביום טוב בכלי שיר לנדבה, אבל להסוברים עיקר שירה בפה קשה, והניח בצריך עיון.

ז. תמיד של ראש השנה שחרית קרב כהלכתו

פירש רש"י, משום שברוב שנים לא היו יודעים שהוא ראש השנה כשהביאו התמיד של שחר. והקשה הטורי אבן, הלא בכל ימים טובים לא תקנו שיר מיוחד לתמיד של שחר, ומדוע הוצרך רש"י להביא טעם זה. ועיין שם מה שביאר שהיתה סברה לומר שיתקנו שיר מיוחד לתמיד של שחר לראש השנה דוקא.

ח. שאני התם דשירה דיומיה הוא

בפני יהושע הביא דברי האלשיך שרק לדעת הסוברים ששירה אינה מעכבת הקרבן שייך לומר שלא אמרו כלל מספק, אבל אם היא מעכבת הקרבן, הרי ספק דאורייתא לחומר. והפני יהושע כתב שהדבר בכללותו תמוה, שהרי מדאורייתא בודאי אין קפידא מה יאמרו, ויכולים לומר איזו שירה שירצו, ואם כן מדוע לא אמרו שום שירה, שאף אם לא יקיימו התקנה באופן שתקנוה חז"ל, על כל פנים היו יוצאין ידי המצוה דאורייתא של שירה, והניח בצריך עיון.